

EUTANAZIJA

Vojko Devetak

Kad je na procesu u Nürnbergu (1946—1947. g.) sud osudio kao ratne zločince grupu nacističkih liječnika jer su po Hitlerovoj naredbi na eutanazijski način likvidirali stotine tisuća nevinih osoba,¹ svijet je ostao zaprepašten nad tolikim barbarskim zločinima koji su vršeni u ime »eutanazije« koja nije bila drugo do eufemizam da se maskira okrutna istina užasnog masakra. To nečovječno postupanje za dugo vremena blokiralo je svaku diskusiju o eutanaziji.

Eutanazija je danas opet na dnevnom redu. Ona pobuđuje interes jer obuhvaća mnogostruke ljudske, društvene, pravne, medicinske, etičke i teološke probleme. Raspravljanje o eutanaziji stalno je prisutno u sredstvima javnog priopćavanja. Ljudi se opredjeljuju za i protiv eutanazije. Razne izjave zvanih i nezvanih u prilog eutanazije zbunjuju javno mišljenje i čovjek gubi sposobnost mirnog rasuđivanja, dolazi do nesigurnog vrednovanja i pada moralnog osjećaja. Budući da u pitanjima moralnog života objektivni sud postaje težak, jer je tu čovjek sam sebi sudac u vlastitoj stvari koja ga se osobno tiče, uvijek postoji rizik da padne u subjektivizam.

Stoga ćemo na slijedećim stranicama pokušati i nastojati osvijetliti i objektivno vrednovati akutni problem eutanazije.

Što je eutanazija?

Eutanazija je po svom grčkom korijenu i prvotnom značenju označavala onu »lijepu smrt« koja se svjesno i vedro prihvaća, jer je početak novog neusporedivo boljeg života, neizbježni korak definitivnog susreta čovjeka s Bogom. U liječničkom rječniku eutanazija je vjekovima označavala onu plemenitu pomoć koju liječnik pruža umirućem da mu ublaži bolove i tjeskobe.

U modernom poimanju eutanazija pak znači nešto sasvim drugo:

Positivna eutanazija je »umjetno izazivanje 'blage smrti' kod neizlječivih bolesnika, namjerno skraćivanje života, da bi se bolesniku skratile patnje«. ² Tako eutanaziju definira medicina. Međutim, eutanaziju mogu izvršiti ne samo liječnici već i druge osobe, ne samo nad bolesnim pacijentima nego i na nakaznoj djeci, na degeneriranim osobama itd., pa je rječnik katoličke teologije općenitije definira: »Eutanazija je direktno ubojstvo čovjeka bilo s njegovim ili bez njegova pristanka sa svrhom da mu se skrate bolovi ili da mu se dokrajči život jer se zbog drugih razloga smatra, nedostojnim života«. ³ Ovo stanovište potvrđuje i nave-

¹ Usp. Mitscherlich A., *Liječnici — zločinci*, NIP, Zagreb, 1952.

² Körbler J., *Eutanazija u Medicinska enciklopedija* 2, Zagreb, 1967.

³ *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg, 1959, str. 1207.

dena medicinska definicija kad veli da je eutanazija »namjerno skraćivanje života«, jer svako namjerno skraćivanje života jest ubojstvo makar bilo motivirano samilošću. I pravna znanost eutanaziju naziva »ubojstvom«.⁴

Negativna ili pasivna eutanazija je »namjerno izostavljanje neke intervencije koja bi mogla spasiti život neke osobe. Intervencija se ne pušta stoga što je teška ili nezgodna, nego stoga što se osoba želi osloboditi patnje ili mučnog života bilo da je to mučno samoj osobi, društvenoj zajednici ili drugima«.⁵ Što se tiče negativne eutanazije postoje još razne i različite, šire i uže, pa i lažne definicije. Medicinska znanost govori o »prikrivenoj eutanaziji« i »ortotanaziji« koja »se sastoji u tome da se neizlječivi bolesnik pusti umrijeti prirodnom smrću bez ikakvih zahvata ili pothvata, koji su i onako suvišni«.⁶ Pravo kaže: »posebnu vrstu pasivnog indirektnog samoubistva predstavlja eutanazija, tj. 'ubojstvo' izvesne osobe učinjeno usled sažaljenja prema bednom stanju te osobe, ali uz njen izričan i ozbiljan zahtev ili molbu«.⁷

Imamo *privatnu eutanaziju* kad se vrši po inicijativi pacijenta, liječnika ili drugih osoba; *javnu eutanaziju* kad se vrši po naređenju, odobrenju i zakonima državne vlasti.

Razni su i *motivi eutanazije*: samilost prema neizlječivim bolesnicima; pijetet prema osobama koje se teško muče; eutanazija djece zbog nakaznosti; rasna eutanazija da se sačuva čistoća rase; ekonomska eutanazija osoba koje su neproduktivne, štetne društvu ili im je potrebno skupo liječenje.

Eutanazija se vrši na razne načine, raznim metodama (npr. nacisti ubrizgavanjem petroleja, plinskim komorama itd), velikim dozama narkotika, anestetika, otrova i raznim drugim medicinskim i nemedicinskim sredstvima.

Povijesni osvrt na eutanaziju

Premda je riječ eutanazija kovanica najnovijeg vremena njezinu praktičnu primjenu susrećemo gotovo u svim vremenima i narodima. Mnogi su primitivni narodi da bi izbjegli tjeskobu svjesnog umiranja, zbog ekonomskih razloga, zbog neizlječivosti, zbog pijeteta davali umirućim razne otrove, a često su neizlječive i starce izlagali divljim zvijerima, prepuštali gladi, gušili, žive pokopavali. U najviše slučajeva to je bio kamuflirani hedonizam, egoistički interes, pohlepa za imutkom.⁸ Ponekad se vršila i iz religiozne manije, npr. primitivni su Bretonci »posvećenim čekićem« razbijali glavu onima koji su dugo umirali.⁹

I kod civiliziranih Grka i Rimljana eutanazija je imala dosta pristaša. Najviše pristaša imala je među filozofima (Platon, Diogen, Epikur,

⁴ Jevtić D. M., *Sudska psihopatologija*, Beograd—Zagreb, 1959, str. 437.

⁵ Bender P. L., *Eutanasia*, u *Dizionario di Teologia Morale*, Roma, 1957.

⁶ Körbler J., nav. dj., str. 482.

⁷ Jevtić, D. M., nav. dj., str. 482.

⁸ Pazzini A., *Il medico di fronte alla morale*, Brescia, 1951, str. 169.

⁹ Körbler J., nav. dj., str. 482.

Pomponije Atik, Ciceron, stoici) i piscima (Erastoten, Silije Italik), a najmanje među liječnicima. »Na čast je našem staležu — piše jedan liječnik — što povijest pokazuje da su liječnici protivni eutanaziji da su privrženi principu čuvati život a ne usmrćivati.«¹⁰ Liječnici su se kroz svu povijest savjesno držali Hipokratove (V. st. pr. Krista) zakletve: »Nikome neću, makar me za to i molio, dati smrtnosni otrov, niti ću za nj dati savjet.«¹¹ Hipokratova zakletva je bila i ostala uzor i vršila odlučan utjecaj na sve kasnije liječničke zakletve sve do najnovije ženevske. Poznato je da su mnogi civilizirani narodi izlagali deformiranu djecu, ubijali ratne zarobljenike, držali rezerve otrova za kažnjavanje krivaca, pa i za one koji su željeli skratiti život. Justinijanov (483—565. g.) zakonik uopće ne smatra predmetom razmatranja samoubilačku eutanaziju.¹²

Samoubilačka manija filozofa i hedonista prestala je nastupom srednjeg vijeka. U toj kršćanskoj eri nema samoubilačkih eutanazija, osim izoliranih slučajeva, ponajčešće vitezova koji su ispijali otrov da izbjegnju torturu i trijumf pobjednika.

U novom vijeku nailazimo na pravu i sistematsku eutanaziju. Kao prvi propagatori eutanazije navode se filozofi T. More (1478—1535. g.) i F. Bacon (1561—1626). More neodređenim, a Bacon jasnim riječima zastupaju da se na beznadnim bolesnicima primijeni eutanazija. Liječnik E. Bon kaže da je T. More eutanaziju »promatrao kao instituciju poganske utopije i materijalističkog društva.«¹³ Kao najveće pristalice eutanazije nalazimo filozofe i pisce (Michel de Montaigne, W. Shakespeare, Ch. Montesquieu, F. Voltaire, G. Maupassant, M. Maeterlinck).

U XX. st. eutanazija dobiva sve više pristalica, osobito u anglosaksonskim zemljama. U Velikoj Britaniji i SAD ima najviše pristalica. U tim zemljama osnovana su društva prijatelja eutanazije koja su više puta svojim vladama predlagala legaliziranje eutanazije, ali su svi ti prijedlozi odbijeni.

U predratnoj Njemačkoj dva puta su bili predlagani nacrti zakona u prilog eutanazije, ali nisu prihvaćeni. 1927. god. pravnik K. Binding i psihijatar A. Hoche pišu sudbonosnu knjigu u kojoj predlažu eutanazijско uništenje svih društveno i ekonomski nekorisnih osoba, osobito mentalnih bolesnika i osakaćenih.¹⁴ Slijedio ih je Hitler najprije svojim tajnim (1. IX. 1939.), a zatim javnim nalogom (1941. g.); tako je pod kamuflažom eutanazije likvidirano na razne načine, osobito plinskim

¹⁰ Pazzini A., nav. dj., str. 174.

¹¹ Grmek M. D., *Uvod u medicinu*, Beograd—Zagreb, 1971, str. 273.

¹² Körbler J., nav. dj., str. 482.

¹³ Doista T. More u svojoj *Utopiji* opisuje nepostojeće mjesto i stanovnike koji nisu primili kršćansku objavu — pogane, čije ponašanje nije samo idealistički apstraktno nego i paradoksalno. More je pak više humanist i pravnik nego teolog pa je lako mogao pod utjecajem Platona upasti u poneko netočno religiozno vrednovanje. Sam pak More na kraju knjige veli da ne može prihvatiti i pristati na sve ono što je u knjizi napisano (usp. P. C. Landucci, *Cento problemi di fede*, Assisi, 1962, str. 164—167.).

¹⁴ Binding K. - Hoche A., *Die Freigabe der Vernichtung des unwerten Lebens*, Lipsia, 1927.

komorama, 270 tisuća nevinih osoba raznih narodnosti. Sadašnji kazneni zakon Njemačke iz 1944. god. zabranjuje svaku vrstu eutanazije.¹⁵ Danas se u Francuskoj, Sovjetskom Savezu, Belgiji, Italiji, Švicarskoj eutanazija tretira kao klasično ubojstvo uz uvažavanje olakotnih okolnosti.

Krivični zakonik stare Jugoslavije osuđivao je eutanaziju, a za nju je imao posebni paragraf koji govori o lišenju života uslijed sažaljenja prema bijednom stanju neke osobe. *Krivični zakonik* nove SFR Jugoslavije eutanaziju svrstava pod krivično djelo lišenja života, posebno je ne tretira.¹⁶ Eutanazija nije sukladna sa socijalističkim društvom.¹⁷ Sada su u nas predloženi za raspravljanje prednacrti *Krivičnog zakonika* u SR Hrvatskoj i SR Sloveniji koji inkriminiraju eutanaziju kao privilegirano kirvično djelo.¹⁸

Katolička Crkva kroz svu svoju povijest uvijek je odlučno nastupala protiv eutanazije. Uvijek je stajala na braniku naravnog i božanskog zakona koji štiti ljudski život. Svojim nastupom kršćanstvo ustaje protiv barbarskih i poganskih načina uništavanja ljudskih života. Sveti oci i svi katolički moralisti tijekom stoljećâ borili su se protiv eutanazije. Već je davno sveti Augustin napisao da će onaj koji sebe ubija da bi izbjegao muke zadobiti vječne muke. Već smo spomenuli da u kršćanskoj eri nije bilo samoubojstva. Skolastički filozof I. Buridan (XIV. st.) izričito uči: »Ako očajnik želi da se ubije i moli te da ga ubiješ, činiš nepravedno djelo ako ga poslušáš.«¹⁹ Česti su istupi raznih papa protiv ubijanja ratnih zarobljenika. Upravo u eri nacističkih divljanja 1940. Pio XII. »odobrava, potvrđuje i naređuje da se objavi« dekret koji otvoreno tvrdi da javna vlast ne može direktno ubiti one koji nisu učinili nijedan zločin koji bi bio dostojan smrtne kazne, niti one koji zbog fizičkih ili psihičkih mana ne koriste naciji već je opterećuju i spriječavaju njezinu životnu snagu.²⁰ Isti papa i njegovi nasljednici u više svojih poruka s razumijevanjem shvaćaju vapaje bolesnih, ali i dokazuju nemoralnost eutanazije. Poznati su pismeni i javni nastupi svećenikâ, kardinalâ Faulhabera i Von Galena, biskupa iz Limburga i drugih koji smjelo i odlučno istupaju protiv nacističke prakse eutanazijskog ubijanja.²¹

Protestanti ne zauzimaju jedinstveno stanovište prema eutanaziji. Nadbiskup od Canterburyja u Gornjem domu ustaje protiv legaliziranja eutanazije, a pastor Braune odlučno ustaje protiv nacističkog likvidiranja nepoželjnih.²² Međutim, »1946. 397 pastora i rabina uputilo je zakonodavnom tijelu države New York peticiju da se dozvoli eutanazija.

●

¹⁵ B. Tolić, *Eutanazija kao stvarnost*, u *Nedjeljna Dalmacija*, br. 264, Split, 30. V. 1976, str. 19.

¹⁶ Jermić M., *Krivični zakonik*, Zagreb, 1968, str. 155.

¹⁷ Jevtić D. M., nav. dj., str. 437.

¹⁸ Tolić B., nav. dj., *Nedjeljna Dalmacija*, br. 265, Split, 1976, s. 19.

¹⁹ Körbler J., nav. dj., str. 482.

²⁰ AAS 32 (1940), str. 553.

²¹ Mitscherlich A., *Liječnici — zločinci*, nav. dj., str. 107—108.

²² Isti, nav. nj., str. 106.

Izjavili su: 'Ne vjerujemo, da Bog želi produljenje tjelesnih bolova za spas duše. Vjerujemo da biće koje trpi ima pravo umrijeti i da mu društvo mora odobriti to pravo i pokazati istu samilost prema ljudima koju pokazuju (u takvom slučaju) prema životinjama'.²³ U anketi 1969. g. u SAD nije se izjasnio ni jedan katolički liječnik u prilog pozitivne eutanazije, nego samo nekoliko protestantskih.²⁴

»Islam se također otvoreno protivi eutanaziji: 'Onaj koji ubije čovjeka a da taj nije izvršio umorstvo ili sijao razdor u zemlji bit će smatran ubojicom ljudskog roda.«²⁵

»Svjedoci Jehove vele da ljudska priroda mora ići svojim tokom, stoga se odlučno protive svakoj eutanaziji pa čak i transfuziji krvi.«²⁶

Pravna znanost i eutanazija

Za pravnu je znanost svaki čovjek pravni subjekt. Čovjek se ne promatra kao predmet prava nego kao subjekt temeljnih i neotuđivih prava. Čovjek je vrednota koju treba zaštititi u njezinim elementarnim pravima fizičkog integriteta i osobnog dostojanstva. Čovjek je kao osoba svrha, a ne sredstvo. To je zakon humanosti.

Pravni subjektivizam u principu ne pretpostavlja čovjeka kao kompletnu zrelu ličnost nego u jednakoj vrijednosti pretpostavlja mentalno zdravog, normalnog čovjeka kao i bolesnika. Prema tome pri tretiranju medicinsko-pravnih problema bolesnik se (bez obzira na izlječivost ili neizlječivost) uvijek promatra kao potpuni pravni subjekt.

Pravna se znanost smatra pozvanom da brani temeljna prava humanosti među koja na prvom mjestu spada pravo na život. Temeljna ljudska prava zaštitila je Organizacija Ujedinjenih naroda svojom Deklaracijom o ljudskim pravima koju je ratificirala većina zemalja i na koju su se obvezale države potpisnice Završnog dokumenta Konferencije o sigurnosti i suradnji u Evropi u Helsinkiju 1975. Tu se kaže: »Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.« (čl. 1.). Dijeliti ljude u društveno korisne i nekorisne protivi se principu jednakosti svih ljudi. (usp. GS 27). U čl. 3 se kaže: »Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost«. Svatko ima pravo na liječničku njegu i pravo na osiguranje u slučaju bolesti«. (čl. 25).²⁷

Ondje gdje se ta prava ne poštuju, čovjek gubi svaku vrijednost, svoj život, svoje dostojanstvo, svoja fizička i duhovna dobra, kao što je to bilo u nacističkoj Njemačkoj gdje je programatskim cinizmom to po-
gaženo.

²³ Körbler J., *Medicinska enciklopedija* 4, Zagreb 1960, str. 29.

²⁴ Williams R. H., *Our role in the generation, modification and termination of life*, u *Archives of Internal Medicine* 124, (1969), str. 230.

²⁵ Körbler J., *Medicinska enciklopedija* 4, Zagreb, 1960, str. 28.

²⁶ Häring B., *Etica Medica*, Roma, 1973, str. 241.

²⁷ *Završni dokument*, Savezni komitet za informacije, Beograd, 1975, str. 21.

Pravna znanost pak pretpostavlja da između liječnika i bolesnika postoji prešutni ugovor po kojem je liječnik dužan bolesnika liječiti i pružiti mu svu terapeutsku pomoć koja se normalno i juridički zahtijeva. Ispuštanje takve pomoći smatra se nezakonitim i prema tome zahtijeva pravno gonjenje.²⁸

Premda u svijetu postoje različita zakonodavstva, ipak je *svima zajedničko da je »eutanazija u načelu kažnjiva*, bilo da se smatra ubojstvom ili deliktom sui generis.²⁹ To potvrđuje i povijest, jer svi pokušaji da se eutanazija ozakoni propali su, osim vrlo rijetkih pojedinačnih izuzetaka (npr. nedavno u Kaliforniji).

Ovo je trebalo naglasiti, jer su mnogi pod utjecajem sredstava društvenog priopćavanja došli do krivih pojmova. Naime, ta sredstva izvještavaju o pojedinim senzacionalnim slučajevima u kojima je sud neke osobe koje su svoje bližnje, iz samilosti, zbog nakaznosti ili teških bolova, na eutanazijski način lišile života, oslobodio odgovornosti ili ih pomilovao. To su uistinu žalosni slučajevi, a nikako dobra svjedodžba za pravničku znanost. Međutim, ako je sud neke pojedince lišio odgovornosti, nije time dokinut zakon koji zabranjuje eutanaziju, niti je s tim eutanazija legalizirana, jer je sud uzeo u obzir olakšavajuće okolnosti, na što ima pravo. Takva pojedinačna rješenja ne pobijaju općenitost krivičnosti eutanazije.

Zakonici jednih zemalja promatraju eutanaziju kao i svako drugo ubojstvo, odnosno kao lišavanje života s predomišljanjem, a nemaju posebnih odredaba za eutanaziju. Pri odmjeravanju kazne uzimaju u obzir olakšavajuće okolnosti, ali i otežavajuće, prema tome da li je djelo izvršeno iz altruističkih ili egoističkih motiva.

Zakonodavstva nekih drugih zemalja prosuđuje eutanaziju kao privilegirano krivično djelo posebne vrste i kažnjavaju je blažim kaznama nego što su one koje su predviđene za ubojstvo. To biva u slučaju ako je eutanazija izvršena na zahtjev i pristanak bolesnika.

Pristanak bolesnika ili njegov zahtjev nimalo ne mijenjaju situaciju, jer čovjek nije vlastan da raspolaže svojim životom niti može ovlastiti druge da to učine. Tobožnje »pravo na smrt« ne predviđaju ni ustavi ni zakoni. Eutanazija uz pristanak bolesnika bila bi samoubojstvo ili pomaganje pri samoubojstvu. To zakon kažnjava, posebno pak ako se radi o čovjeku koji je u stanju neuračunljivosti.³⁰ »Liječnika ne može osloboditi krivice pristanak pacijenta, pa čak ni njegova izričita želja i uporne molbe. Nije dopušteno ni indirektno sudjelovanje pri eutanaziji, pomaganje pri samoubojstvu.«³¹ Još je manje opravdano to izvršiti na zahtjev rodbine. Ona nema nikakve vlasti nad voljom i životom bolesnika.

²⁸ *Opća Deklaracija o pravima čovjeka*, Informativni centar UN, Beograd, 1956.

²⁹ Horvat M., *Eutanazija s pravnog gledišta*, u *Medicinska enciklopedija* 4, Zagreb, 1960, str. 21.

³⁰ Jemrić M., *Krivični zakonik*, Zagreb, 1969, čl. 139.

³¹ Grmek M. D., *Uvod u medicinu*, Beograd—Zagreb, 1971, str. 290—291.

Krivo je mišljenje da bi to bilo dovoljno, osim u slučaju kad se takvim činom vrijeđaju neki viši, opći interesi. Upravo opći interesi zahtijevaju da se učvrsti povjerenje u elementarno ljudsko pravo na život. Jer, ako bi čovjek mogao slobodno raspolagati svojim životom, otvorio bi se put raznim zloporabama, a to bi bilo na štetu pojedinca i društva, stoga je zakon to i zabranio.

Budući da je čovjek instinktivno privržen životu i ne želi smrt nego zdravlje, njegov se pristanak u bolesnoj psihozi smatra neprirodnim. Pitanje je da li je bolesnik potpuno svjestan što želi, da li baš želi smrt? Kad se radi o takvoj dragocijenosti kao što je život treba ići sigurnijim putem. Bolesnikova voljnost i razumnost bitno su smanjene i u takvom stanju pristanak ili želja pravno su nevaljane. »U ovakvom stanju izražena molba ili zahtjev za usmrćenjem nije mjerodavna i ima se smatrati da takva molba ne postoji, jer pravno nije valjana ni prihvatljiva, a moralno je neodrživa.«³² Ako je pak bolesnik svoj zahtjev postavio prije bolesti, pitanje je da li on to sada želi.

Sve što je rečeno vrijedi koliko za aktivnu toliko i za pasivnu eutanaziju. Liječnik je po svojoj profesiji dužan pružiti prikladnu liječničku pomoć svakom bolesniku, bez obzira da li će sigurno umrijeti ili ne. Makar bolest bila smrtonosna nitko nema pravo porušiti posljednju nadu koja traje sve dok postoji ma kakav znak svjesnog života. »Dum spiro, spero.« Izostaviti moguću pomoć i ne primijeniti redovita sredstva i mjere pravo je ubojstvo izostavljanjem. Svi zakonici osuđuju liječnika koji izostavi takvu pomoć. Međutim, ako je liječnik poduzeo sva terapijska sredstva koja mu pruža medicina i propisao bolesniku potrebnu njegu i liječenje te stalno kontrolirao bolesnika kojega je »otпустиo kući da umre« ne naziva se eutanazijom, osim ako se možda slučajno radi o prikrivenoj eutanaziji. »Nije isto prepustiti bolest njezinu toku uz standardno i normalno liječenje ili se umiješati aktivnim postupkom u usmrćivanje bolesnika.«³³ Međutim, pustiti da npr. novorođenče umre od gladi pravo je ubojstvo. To je aktivno pripuštanje smrti, a ne puštanje toka bolesti.³⁴

»Državne vlasti nemaju nikakve izravne vlasti nad udovima svojih podanika, ne mogu dakle, gdje nema nikakve krivnje i nikakva razloga za krvavu kaznu, nikada ni bilo zbog kojih razloga izravno povrijediti život i dirati tjelesni integritet.«³⁵ Proglasiti i odobriti zakon koji bi opravdao eutanaziju bilo bi za društvenu vlast nemoralno i pogibeljno. Samo u dva slučaja može država raspolagati sa životom podanika: u obrani domovine i u slučaju kriminalaca koji su vrlo opasni za zajednicu.

Temeljna ljudska prava u nas su utemeljena na *Ustavu*. Ljudski je život još posebno osiguran *Krivičnim zakonikom*. Nema posebnih propisa o

³² Tolić B., nav. dj., *Nedjeljna Dalmacija*, br. 264, str. 19.

³³ Na istom mjestu.

³⁴ Palmieri V. M., *Eutanasia per omissionem*, u *Gazzeta Sanitaria* 10, 1953, str. 547.

³⁵ Pio XI., AAS 22 (1930), str. 565.

³⁶ Jemrić M., *Krivični zakonik*, nav. dj., str. 155—156.

eutanaziji; tretira se kao ubojstvo po čl. 135. »Radnja krivičnog djela — ubojstva — može biti svako ponašanje čovjeka podesno da prouzrokuje smrt čovjeka. Ubojstvo se u pravilu izvršava činjenjem, ali se može izvršiti i nečinjenjem. Nečinjenjem se može izvršiti samo onda kad postoji obaveza na određeno činjenje.«³⁶ Uvažavaju se, naravno, olakšavajuće okolnosti, ali to ne opravdava počinitelja. Rijetki slučajevi eutanazije kod nas rješavani su i osuđivani po tom članu.³⁷

Novi nacrti *Krivičnog zakonika SR Hrvatske* i *SR Slovenije* također zabranjuju eutanaziju, ali je inkriminiraju kao samostalno krivično djelo, što znači da se može blaže i uvjetno kažnjavati. Nacrt SR Hrvatske glasi: »Tko liši života osobu koja to zbog svoje teške bolesti izričito zahtijeva, kaznit će se zatvorom do tri godine.« Pojam »teška bolest« vrlo je širok i uopćen, a to bi moglo dovesti do zloraba, jer ima raznih teških bolesti koje iako vrlo bolne nisu neizlječive ili nezalječive. Ako bi to bilo dopušteno teškim bolesnicima, onda bi se to moglo dopustiti i drugim kroničnim, nakaznim, duševnim bolesnicima koji su na teret sebi i zajednici. Ako čovjek nije koristan i ne posjeduje poslovnu sposobnost, ne posjeduje ni deliktne da bi bio odgovoran za štetu i bio tretiran kao društveno štetan.

Naši su se pravnici u televizijskoj emisiji (17. XI. 1976.) izjasnili protiv eutanazije.

Uvaženi pravnik mr B. Tolić drži da je novi nacrt nepotreban jer je dostatan dosadašnji *Krivični zakonik*, jer treba respektirati liječnički Kodeks koji zabranjuje eutanaziju, jer prijedlog nije dovoljno argumentiran i jer je »suprotno našim moralnim shvaćanjima, to je za nas neprihvatljivo, to je u našem društvu neodrživo«, jer »te privilegirane ubojice bi neminovno postale nešto 'iznad', neodgovorni do mjere za svoje postupke za koje bi drugi bili odgovorni, postali bi 'nadjudi' pa barem i među ubojicama«.³⁸

Sveučilišni profesor dr D. M. Jevtić veli: »U nesocijalističkom društvu neizlječivi bolesnik nalazio se u bednom stanju jer je bio nepotreban balast, a za svoju siromašnu porodicu značio i ekonomsku katastrofu. U takvim nesocijalističkim prilikama moglo se pojaviti i mišljenje, da je najjednostavnije takve bolesnike ukloniti iz društva, odnosno usmrtiti. Na taj način pravdao bi se zločin 'milosrdem' prema bedniku. Ubistvo nije dozvoljeno i protivi se svima moralnim zakonima i kad bi bilo primenjeno na moribundnom.«³⁹

Dakle, pravna se znanost protivi eutanaziji, jer pojedinac nema pravo nad svojim ni tuđim životom. To se protivi naravnom pravu na život, na ljudsko dostojanstvo. Temeljna norma je veliki zakon života: »Ne ubij!« Dozvoliti izuzetak od tog pravila značilo bi uzdrmati u temelju i samo pravilo. Otvoriti put zlorabama i mnogim drugim izuzecima. Nikakva samilost to ne može preinačiti. Zakon je norma, pravilo, a ne izuzetak,

³⁷ Lacmanović B., *Privilegirano ubojstvo*, *Večernji list*, 22. X, 1976, 29.

³⁸ Tolić B., *Neđjeljna Dalmacija*, br. 265. (6. VI. 1976), 19.

³⁹ Jevtić D. M., nav. dj., str. 437.

stoga bi zakonu koji bi ozakonio eutanaziju nedostajao temeljni element. U kojem bi slučaju taj zakon bio objektivn? Nije tako lako ustanoviti da li je i do koje je granice neko zlo neizlječivo ili nepodnošljivo. Klinički i juridički fiksirati koji su to slučajevi i dopustiti neke izuzetke ne znači li otvoriti put vrlo opasnim zlorabama? Pravo ubiti ili pustiti se ubiti trebalo bi biti vrlo široko. Teško je naime postaviti točan kriterij po kojem bi se mogao prosuditi stupanj neizlječivosti i nepodnošljivosti pojedinog individuum. U pojedinim osobama to varira s obzirom na različite vanjske i unutrašnje uvjete. Ako pak govorimo o nepodnošljivosti fizičkih patnji, što onda da kažemo za moralne? Ako bi se dozvolila eutanazija za fizičke patnje, zašto se ne bi dozvolila i za psihičke, i svima kojima je život postao nepodnošljiv teret? Ako bi se dozvolila za one koji znaju pitati, zašto se ne bi dozvolila i za one koji ne znaju pitati (npr. duševni bolesnici, djeca i slični)?

Liječnička znanost i eutanazija

Počevši od Hipokratove zakletve, listajući razne »Liječničke katekizme«, »Medicinske deontologije«, pa do »Ženevske formulacije Hipokratove zakletve« i suvremenih »Kodeksa etike zdravstvenih radnika« može se ustanoviti da se liječnička znanost protivi eutanazijskom načinu umiranja. Sve do najnovijeg vremena to se pitanje smatralo vrlo delikatnim pa se uopće nije uzimalo u obzir, jer se liječnika ništa ne tiče, njegov je poziv da bolesnika liječi i da ga ne ostavlja. »Liječnik ne smije odbiti pružanje svoje pomoći samo zato što smatra da je bolesnik neizlječivo bolestan.«⁴⁰

Liječnik je po svojoj profesiji zaštitnik života i nikad ne smije biti ambasador smrti. Najdraža pobjeda liječnika je pobjeda nad bolešću i smrti. »Raison d'être našeg poziva« — veli prof. dr. Ferranini — »jest održavanje života i upravo zbog toga uživamo povjerenje bolesnika: ako bismo u nekom slučaju morali donijeti smrt, izdali bismo svoje zvanje i umjesto da bolesničkom krevetu donosimo nadu pratila bi nas strašna sjena smrti.«⁴¹ Liječnik »ne može nego osuditi eutanaziju jer je njegov zadatak da bolesnika liječi a ne otežava bolest koja je u konačnici smrti.«⁴² Francuska Akademija moralnih i političkih znanosti 1949. »formalno osuđuje sve metode koje su usmjerene da izazovu smrt osoba za koje se drži da su nakazne, defektne ili neizlječive. Svaka medicinska i društvena nauka koja ne poštuje principe života fatalno vodi kriminalnim zlorabama, žrtvovanju osoba koje usprkos svojoj bolesti mogu znatno doprinijeti izgradnji naše civilizacije, razvoju najuzvišenijih humanih vrednota.«⁴³ »U izvještaju Evropskog vijeća objavljenom nakon dvogodišnjeg proučavanja medicinske etike u svjetlu novih znanstvenih dostignuća, ističe se da liječnik mora olakšati patnje pacijentu koji je osuđen na smrt, bez prava da ubrza sam proces smrti.«⁴⁴ Takvih liječničkih izjava ima bezbroj, a u tome se slaže i naša medicinska znanost.

●

⁴⁰ Grmek M. D., *Uvod u medicinu*, Beograd—Zagreb, 1971, str. 290.

⁴¹ *Osservatore Romano*, Rim, 26. II. 1936.

⁴² *Moderna enciclopedia medica* II, Book, 1971, str. 169.

⁴³ *Le monde*, 16. XI. 1949.

⁴⁴ *Vjesnik*, Zagreb. 1. II. 1976.

Naš savez liječničkih društava prihvatio je ženevsku zakletvu iz 1948. god. i učinio je obaveznom i za naše liječnike. Tu se među ostalim kaže: »Apsolutno ću poštivati ljudski život od samog začetka. Niti pod prijetnjom neću dopustiti da se iskoriste moja medicinska znanja suprotno zakonima humanosti.«⁴⁵ Jugoslavenski Kodeks etike zdravstvenih radnika, usvojen 1963., veli: »Zdravstveni radnik osuđuje eutanaziju i smatra je lažnim humanizmom.«⁴⁶ Dr. M. Suić među ostalim piše: »Nikakav zakon u svijetu ne dopušta da liječnik preuzme ulogu ubojice. Kada bi liječnik dobio zakonsko pravo da donosi odluku o smrti bolesnika, izazvanoj aktivno ili pasivno, nestalo bi povjerenja u liječnika. Teži bolesnik bi pristupao liječniku sa strahom za svoju sudbinu. Nitko nema pravo da donosi odluku tko treba umrijeti.«⁴⁷ Naš uvaženi prof. dr. M. D. Grmek u priručniku za buduće liječnike kaže: »Ima slučajeva u kojima se pak liječniku nameće misao da bi eutanazija mogla biti dobro djelo: tako kod bolesnika u posljednjoj fazi tetanusa, kod oboljelih od bjesnoće, nekih oblika raka i sličnih malignih bolesti. Dužnost je liječnika odista da u takvim prilikama nastoji smanjiti patnje bolesnika, ali ne smrtonosnim sredstvima nego opojnim drogama.«⁴⁸

Pri rješavanju problema eutanazije liječnik bi trebao biti sudac o neizlječivosti bolesti. Međutim, koji liječnik može sebe smatrati nepogrešivim u postavljanju dijagnoze? Još je veća poteškoća u prognozi. »Suvremena se medicina«, veli dr P. L. Entralgo, »drži principa da nijedna bolest nije smrtna ni neizlječiva. Činjenica da današnja tehnika još nije u stanju da spasi pacijenta u zadnjem stadiju raka ne znači da liječnička znanost neće to moći izliječiti u budućnosti.«⁴⁹ Vrlo je delikatno točno ustanoviti i utvrditi da li će neki organizam podleći ili ne; koliko mu još preostaje života, s kakvim rezervama organizam raspolaže? Postoji li možda regenerativna snaga prirode, »imunitetna obrambena reakcija organizma«?⁵⁰ Premda je napredak medicine velik, ipak još postoje mnoge nepoznanice. Svaka agonija nema apsolutne oznake. Medicinsko iskustvo je pokazalo da je bilo bolesnika koji su proglašeni neizlječivima, a ipak su ozdravili.

Patnja bolesnika nije također medicinski valjana indikacija. Vrlo je teško ustanoviti stupanj podnošljivosti bolova. Vanjske reakcije nisu sigurna indikacija jer se često radi o spontanim i nesvjesnim reakcijama: strah pred agonijom ne pokazuje pravu sliku senzibiliteta; često pak bolesnik pretjeruje da zavede osoblje. Znalo se dogoditi da je reagiranje bolesnika zavelo laike i rodbinu pa su ih iz samilosti lišili života, a kasnija autopsija je pokazala da je bolest bila izlječiva i podnošljiva. Bolovi imaju i svoju korisnost, liječniku su važan indikator da može bolest prepoznati i liječiti je, a organizmu upozorenje za obranu, suzbiti ih znači lišiti se

●

⁴⁵ Grmek M. D., nav. dj., str. 277.

⁴⁶ Grmek M. D., nav. dj., str. 280.

⁴⁷ Suić M., *Smije li jedan čovjek odlučiti tko treba umrijeti*, u *Nedjeljnoj Dalmaciji*, br. 267, 20. VI. 1976. str. 6.

⁴⁸ Grmek M. D., nav. dj., str. 291.

⁴⁹ Entralgo P. L., *Das Christentum und die medizinische Technik*, u *Arzt und Christ*, 6, 1960, str. 137.

⁵⁰ Suić M., nav. dj., str. 6.

jednog važnog indikatora. Ako se radi o nepodnošljivim bolovima, ništa ne priječi da se dadu lijekovi koji će ublažiti bol iako će, jer nema drugih mogućih adekvatnih lijekova, indirektno skratiti život. Medicina zazire od toga da se umirući muče neproporcionalnim, uzaludnim, suvišnim i bolnim terapijskim pomagalima i da se prepusti prirodnoj smrti ako je pacijent suglasan.

Liječnička znanost uzima u obzir mišljenje bolesnika, ali njegovu molbu za eutanazijom ne uvažava jer se to protivi medicinskoj etici, pravu, neprirodna je i neautentična. To medicina zna iz iskustva. »Goldwater u New Yorku često je bolesnicima koji su bili u beznadnom stanju ostavio Fiolu s tabletama uz napomenu da će od jedne tablete zaspati a od svih, ako ih najednom uzmu, mogli bi umrijeti. Nikad ni jedan nije uzeo više od jedne tablete.«⁵¹ Od liječnika se ne može tražiti da radi suprotno onom što mu diktira njegova savjest.

Liječnička savjest ako apstrahira od božanskog zakona: »Ne ubij«, mora se pokoravati humanim i deontološkim normama svoje profesije na što se je liječnik obvezao: »U času kad stupam među članove liječničke profesije, svečano obećajem da ću svoj život staviti u službu humanosti.«⁵² Liječnik dakle treba poštivati humani red naravi. Čovjek nije pokusna životinja nego osoba sa svojim neotuđivim pravima i dostojanstvom, što liječnika obvezuje u ime zakona čovječnosti. Skratiti namjerno život znači protiviti se čovjekovu bitku, a to je ne samo »lažni humanizam« nego dehumanizacija i liječnika i čovjeka. Mnogi se liječnici i sociolozi protive eutanaziji u ime čovječnosti, u ime dostojanstva i poštenja a da se nimalo ne pozivaju na religiju.

Liječnik makar se našao pred beznadnim slučajem neće posegnuti za eutanazijom. Njegova je uzvišena dužnost da bolesnika ne prepušta okrutnoj sudbini već da mu uzdržava život svim mogućim dozvoljenim sredstvima koja mu pruža liječnička znanost. Iako bi mu zakon dozvoljavao eutanaziju, liječnik je odbija kao nedostojnu njegova poziva. Liječnici s ponosom pokazuju na svoju časnu prošlost i svoju profesiju te neće da budu usmrtiljevi nego liječnici. »Poštedite nas te sramote koju ne zaslužujemo i ne podnosimo«, veli liječnička znanost na usta prof. Ferraninija.⁵³

Slijedi nastavak: Teologija i eutanazija

⁵¹ Körbler J., *Eutanazija*, u *Medicinska enciklopedija* 2, Zagreb, 1967, str. 482.

⁵² Grmek M. D., nav. dj., str. 277.

⁵³ *Osservatore Romano*, Rim, 26. II. 1936.